

Latin vulgaire – Latin tardif VII. Actes du VIIème Colloque international sur le latin vulgaire et tardif, Séville, 2-6 septembre 2003 (ur. C. A. Abellán). Sevilla 2006. 572 str.
Recenzija

Pred nami je že sedmi zbornik (po leg tega imamo v Sloveniji žal le še enega), ki je ponovno nastal kot rezultat kolokvija na temo vulgarne in poznoantične latinščine. Tokratno srečanje se je odvijalo v Sevilji septembra 2003, zbornik pa je posvečen velikemu strokovnjaku na tem področju Józsefu Hermanu, ki je umrl leta 2005. Podobno kot na vseh prejšnjih kolokvijih (organiziral jih je v veliki meri prav J. Herman) so tudi na tem sodelovali strokovnjaki iz različnih držav: Nemčija, Avstrija, Belgija, Španija, ZDA, Finska, Francija, Velika Britanija, Madžarska, Italija, Poljska, Češka idr. Pričujoča knjiga vsebuje 44 prispevkov, ki se dotikajo zelo različnih vidikov obravnavane teme; vsi so pomembna obogatitev preučevanja vulgarne in poznoantične latinškega jezika. Naj po svojem izboru predstavim le nekatere med njimi.

B. Adamik se v začetnem članku dotakne romanizacije in uradnega sistema komunikacije v Rimskem imperiju. Vulgarno latinščino zlahka povežemo s procesom širjenja rimske kulture in civilizacije. Avtor uvede pojem bilateralnega unilingvalizma, ki je vplival na to, da je latinski jezik po vsem zahodnem imperiju (tudi že na prej heleniziranih območjih) postal jezik prestiža in na drugi strani, da je grščina to funkcijo obdržala oziroma pridobila na vzhodu. Sredstva romanizacije, ki so

bila učinkovita na zahodu, so bila na vzhodu popolnoma brez moči, kar je mogoče razložiti kot posledico bilateralnega unilingvalizma, ki je obstajal skozi vso antiko.

A. Bartoněk v svojem prispevku predstavi zanimive paralele med latinskim in grškim vulgarnim jezikom. Vzporednice je mogoče najti v skladnji in so najverjetneje pogojene z indoevropskim izvorom obeh jezikov. Avtor se omeji predvsem na konstrukciji *genetivus absolutus* v grščini in *ablativus absolutus* v latinščini, pri čemer primerja njuni vlogi v pogovornem jeziku.

V zborniku je tudi nekaj člankov, ki se ukvarjajo s posebnostmi besednega zaklada, torej z besediščem v vulgarni latinščini. Urednica zbornika je pripravila primerjavo pridevnikov *albus* in *candidus* v epigrafski poeziji (poganski in krščanski). O. A. Huerta razpravlja o pojmu *subdivanus* v delu *Itinerarium egeriae*. F. Biville pa o sinonimih in obstojnosti določenih besed (enega izmed sinonimov) v poznoantičnih delih. Besedišču je namenjen še članek L. Callebata, ki piše o tvorbi tehničnega besednjaka. V razlago vključi veliko primerov iz bolj znanih avtorjev, ki so pisali (tudi) dela tehnične narave (npr. Vitruvij, Pelagonij, Plinij, Ciceron idr.).

G. Calboli nadaljuje razpravo o dokumentih, ki so jih leta 1959 ponovno odkrili v Murćini pri Pompejih. Danes jih poznamo pod imenom *Tabulae Pompeianae Sulpiciorum*. Prispevek prinaša predvsem analizo vulgarnih značilnosti besedila. Izstopata besedili, ki sta pripadali Diognetu in C. Noviju Evnu. Zapisani sta bili v vulgarni latinščini, a ju je popravil nek *scriba*. Kot takšni

predstavljata še posebno zanimiv dokument svojega časa in pričevanje o pogovorni obliki jezika na eni strani ter knjižni na drugi. Zanimiva je tudi praktična in pravna vrednost dokumentov, ki se je avtor prav tako dotakne.

Med besedila vulgarne latinščine uvrščamo tudi tista, ki so povezana z magijo, praznoverjem in zarotitvami. Prav o tem, namreč o praznoverju in magiji pri Cezarju iz Arla (Arles), ki je živel med leti 470 in 542, piše M. Campetella, ki analizira predvsem posamezne nenavadne izraze, ki niso uporabljeni knjižno. Sledijo članki na temo latinščine pri Vizigotih (na njihovem denarju), o kritičnih znamenjih v poglavju O dečku in devici (iz knjige *Medicinae ex animalibus*) idr.

Vulgarna latinščina velja za predhodnico romanskih jezikov, zato so prispevki, ki na tak ali drugačen način obravnavajo prehod iz latinščine v katerega izmed romanskih jezikov nekaj povsem običajnega. V. Ferraro ta prehod prikaže s pomočjo konkretnega primera: od *solutus* v latinščini k *sollo* v italijanščini. Kot paralele so navedene še besede v drugih romanskih jezikih, ki so prav tako izšle iz *solutus*.

Za epigrafike in druge preučevalce napisov predstavlja največjo zanimivost prispevek Galdija, ki se že daljše obdobje ukvarja s slovničnimi posebnostmi, ki jih je mogoče najti na napisnem materialu. Jezik napisov namreč velja za enega izmed najbolj verodostojnih virov vulgarne latinščine. Na tem mestu se avtor omeji predvsem na rabo ablativa na napisih centralno-vzhodnih provinc Rimskega imperija (od Recije do Egipta). Za nas je članek še posebej

zanimiv, saj zajema napise provinc, ki so se raztezale tudi na slovenskem ozemlju (ter sosednja območja, ki so za nas zanimiva zaradi paralel). Avtor zaključuje, da je v neevropskih provincah in v Spodnji Meziji kljub relativno majhnemu številu napisov, oblikoslovnih in skladenjskih odklonov relativno veliko (to še prav posebej velja za napačno rabo ablativa), kar lahko povezujemo s specifično situacijo na tem prostoru, saj je bilingvizem prav tu doživel svoj največji razcvet. Kot logično nadaljevanje pravkar obravnavanega dela lahko vzamemo prispevek C. Gallardo, ki predstavi vulgarno latinščino s pomočjo nekaterih napisov Hispanije. Napise razdeli na tiste iz Andaluzije, Katalonije in Kantabrije. Analizira vsako skupino posebej, pri čemer pod drobnogled vzame samo glasoslovni vidik, ki ga razdeli na dva dela: vokalizmi in konzonantizmi.

Sledi obsežen prispevek o sklonih in predlogih v vulgarni latinščini in knjižni pozni latinščini, ki nakazuje, da je postala raba predlogov (v primerjavi z golimi skloni, ki jim je klasična latinščina dajala prednost) v jeziku vsakdanje komunikacije vedno bolj pogosta, tudi med bolj izobraženim prebivalstvom. V zborniku je objavljen tudi pomemben prispevek pokojnega J. Hermana o kronologiji prehoda latinščine v romanske jezike. M. Iliescu doda nekaj pomembnih dejstev o latinsko - romanskem vokabularju, pri tem jo zanimajo predvsem dejavniki, ki so vplivali na to, da je ena beseda preživela, druga pa izginila iz rabe. R. Maltby analizira gerundije, gerundive in njihove grške ekvivalente v latinskih prevodih

Svetega pisma. Z vulgarno latinščino v epigrafski poeziji se ukvarja M. Rodríguez-Pantoja.

Posebno pozornost pa si zasluži še prispevek H. Solina, ki sooči lastna imena in vulgarno latinščino. Večina latinskih lastnih imen je namreč izpričana prav na napisih. Kot takšna so izrednega pomena za preučevanje zgodovine latinskega jezika, saj so pogosto zapisana v ljudskem izgovoru. Avtor poudarja, da so bile onomastične študije zelo dolgo neupravičeno zanemarjene, da pa se počasi prebujata interes za njih, predvsem pa osveščenost, da lahko prinesejo velik delež ne samo k razjasnitvi poteka romanizacije, temveč tudi k preučevanju razvoja jezika.

Sedmi zbornik *Latin vulgaire – latin*

tardif je izredno bogat, saj so v njem zastopane vse vsebine, ki se tako ali drugače dotikajo njegovega naslova: romanizacija, glasoslovje, oblikoslovje, skladnja, besedišče, posamezna dela – zapisana v vulgarni latinščini, lastna imena idr. Prinaša veliko izvornih znanstvenih člankov, ki predstavljajo dopolnitev k študiju katerega koli vidika vulgarne latinščine, zato mu moramo pripisati izjemno vrednost, h kateri gotovo pripomore tudi vsa zbrana bibliografija. Ob že omenjenih kvalitetah naj še enkrat podčrtam pestrost, ki lepo kaže na pisanost preučevanja vulgarne latinščine.

Julijana Visočnik

Robert Čepon: Usus I: Latinščina za prvo leto učenja. Ljubljana: Modrijan, 2007. –Cena: 11,90 EUR

Recenzija

Pisanje učbenikov za pouk latinščine in v nekoliko manjši meri grščine ima na Slovenskem že dolgo, skoraj stopetdesetletno tradicijo. V vrsto Hrovatovih naslednikov so stopali številni avtorji, ki so morali delovati v zelo različnih okoliščinah, vsaj kar zadeva odnos državnih in šolskih oblasti do pouka klasičnih jezikov. V grobem lahko ločimo tri obdobja nastajanja učbenikov. Prvo, avstro-ogrsko, je zagotavljalo klasičnemu pouku izjemno širokogruden organizacijski okvir, a po drugi strani predvsem s svojim strogo omejenim izborom lektire ni omogočalo ne

vem koliko manevrskega prostora pri pisanju učbenikov. Drugo obdobje, čas Karadorđevićeve jugoslovanske države, je s krčenjem latinščini in grščini namenjenega števila ur že napovedovalo težke čase, vendar je po drugi strani morda ravno s tem spodbudilo izjemno ustvarjalnost piscev učbenikov. Nastala so po moji sodbi naša najboljša dela na tem polju doslej. Sovretova *Lanx satura*, Bajukova *Latinska čitanka* in *Latinska vadnica* Ernesta Tomca in Antona Sovreta so v poznih dvajsetih in v tridesetih letih prejšnjega stoletja postavile standarde, ki se jim slovenskim piscem učbenikov v tretjem obdobju, obdobju socialistične Jugoslavije, ni bilo dano približati niti od blizu. Raje so znova posegli po ustaljenih avstro-ogrskih obrazcih, seveda v omejenem obsegu. Iz